

# İŞÂRÎ TEFSİR GELENEĞİNDE COĞRAFİ UNSURLARIN YORUMLANMASI: EL- BAHRÜ'L-MEDÎD ÖRNEĞİ

THE INTERPRETATION OF GEOGRAPHICAL ELEMENTS IN THE TRADITION OF ISHARI INTERPRETATION: THE EXAMPLE OF AL-BAHRU'L-MEDID

Dr. Abdurrahim Kaplan

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

[nureyn47@hotmail.com](mailto:nureyn47@hotmail.com)

ORCID ID: 0000-0002-6259-0726

ATIF: Kaplan, Abdurrahim “İşârî Tefsir Geleneğinde Coğrafi Unsurların Yorumlanması: El-Bahrü'l-Medîd Örneği”, Hikmet Yurdu, CİLT: 14, SAYI: 27, ss.129-154

**ÖZ:** Hz. Peygamber'in vefatından sonra fetih hareketleri hız kazanmış, İslâm coğrafyası genişlemiş, farklı milletlerden İslâm'a katılımlar artmıştır. İlerleyen zamanlarda Kur'an'ı anlama hususunda fırkalaşmalar oluşmuş, bununla beraber Kur'an'ın anlaşılma çabası herkes tarafından önemsenmiş ancak her fırka Kur'an'ı kendi görüşü doğrultusunda yorumlamayı tercih etmiştir. Şüphesiz ki bu fırkalardan biri de tasavvuf ehlidir. Kur'an'ın işârî tefsiri İslâm'ın ilk yıllarında ortaya çıkmış ve mutasavvıflar arasında yayılarak zamanla Kur'an tefsirinde bir yöntem olarak benimsenmiştir. Seyr-ü sülûk ve tasavvuf ehlinin zâhirî mânadan kopmadan âyetleri sezgisel (keşfi) yönden yorumlama şeklinde kabul edilen işârî tefsir, son dönemde üzerinde birçok çalışma yapılan tefsir yöntemidir. Çalışma konumuzu oluşturan İbn Acîbe'nin (ö. 1224/1809) "*el-Bahrü'l-medîd fi tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*" adlı eseri, zâhirî ve bâtinî yorumları cem eden fakat daha çok işârî yöntemle kaleme alınmış bir eserdir. Eser ile ilgili birçok çalışma yapılmış ancak tespit ettiğimiz kadarıyla coğrafi unsurların yorumlanmasıyla ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada coğrafi unsurları dört ana başlık altında ele aldık. Bunlar: Atmosfer (hava Küre), Litosfer (taş küre), Hidrosfer (su küre) Biyosfer (canlı Küre) dir. İşârî yöntemle yazılmış bu eserde coğrafi unsurlarla ilgili âyetlerin nasıl yorumlandığı tarafımızca merak edilmiş ve bu minvalde çalışma yapılmıştır.

## Makale Bilgisi / Article Information

**Makale Türü / Article Types:** Araştırma Makalesi / Research Article

**Geliş Tarihi / Received:** 14 Ekim 2020/ 14 October 2020

**Kabul Tarihi / Accepted:** 17 Ekim 2020/ 17 October 2020

**Yayın Tarihi / Published:** 01 Ocak 2021/01 Januari 2021

**Yayın Sezonu / Pub Date Season:** Ocak- Haziran / Januari -June

**Cilt / Volume:** 14 Sayı / Issue: 27 **Sez / Pub Date:** : Ocak- Haziran / Januari –June 201/1

**Sayfa / Pages:** 129-154

**İntihal / Plagiarism:** Bu makale, iThenticate intihal programıyla tarandıktan sonra, iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

**Anahtar Kelimeler:** Tefsir, İşârî Tefsir, İbn Acîbe, el-Baħrû'l-medîd, coğrafi unsurlar.

#### Abstract

Hz. After the death of the Prophet, the conquest movements accelerated, the Islamic geography expanded, and the participation of different nations to Islam increased. The effort to understand the Quran has been appreciated by everybody, but each party chose to interpret the Quran in line with its own view. Undoubtedly, one of these groups is a sufist. The ishari interpretation of the Quran appeared in the early years of Islam and spread among Sufis and was adopted as a method in the interpretation of the Quran over time. Ishari interpretation, which is accepted as an intuitive (discovery) interpretation of verses without departing from the apparent meaning by appealing to the masters of navigation and Sufism, is a method of tafsir on which many studies have been made recently.

Ibn Acîbe's (d. 1224/1809) work titled "al-Baħrû'l-medîd fî tafsîri'l-Ķur'âni'l-mecîd", which constitutes our subject of study, is a book that conceives visual and intangible interpretations, but was written in a more ietic way. Many studies have been done on the work, but as far as we have determined, no study has been done on the interpretation of geographical elements. In this study, we discussed the geographical factors under four main headings. These: These are: Atmosphere (air Sphere), Lithosphere (stone sphere), Hydrosphere (water sphere) Biosphere (living Sphere). We wondered how the verses related to geographical elements are interpreted in this work written in the Ishari method and we have made a study in this way.

**Key words:** Tafsir, Ishari Commentary, Ibn Acibe, al-Baħrû'l-medîd, geographical elements.

## Giriş

Tefsir ilminde yapılan bütün çalışmalar, Kur'ân'ın doğru anlaşılması içindir. Kur'ân'ın doğru anlaşılması İslâm toplumunda var olan birçok problemin çözümüne kapı aralayacaktır. Müslümanlar arasında ortaya çıkan fırkaların Kur'ân'ı yorumlama biçimi farklılık arz etmektedir. İlk dönemde her fırka gibi tasavvuf ehli de bir taraftan tariklerine uygun tefsir rivâyetlerini bir araya getirmiş öbür taraftan da âyetlere o anki yaşadığı hale uygun işârî mâna vermiştir. Böylece işârî tefsirin ilk temelleri atılmıştır. Tasavvuf düşüncesinin olgunlaşmasıyla beraber Kur'ân'ı işârî yöntemle yorumlamak rağbet görmüş ve bu alanda birçok eser yazılmıştır. İşârî tefsir, sülûk erbabına açılan zâhir mânadan kopmadan bazı gizli anlam ve işaretlerle Kur'ân'ın tefsir edilmesi olup, sûfînin öncel fikirlerinden bağımsız ancak bulunmuş olduğu makama göre kalbine doğan ilham ve işaretler olarak tarif edilebilir.<sup>1</sup> Tefsir ilminde tasavvufun ayrı bir yeri ve

<sup>1</sup> Muhammed Abdu'l-Azîm ez-Zürkânî, *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1996), 2: 66.

tesiri vardır. Çünkü tefsir bir nevi tasavvufun da temelini oluşturan inceleme, araştırma ve yorumlama ilmidir.<sup>2</sup>

İşârî tefsir hareketini farklı kılan temel düşünce, âyetleri zâhirî mâna ile sınırlandırmanın doğru olmayacağı düşüncesidir.<sup>3</sup> Tasavvuf ehli ilmi; vehbî ve kesbî olarak ikiye ayırmakla beraber vehbî ilmi; marifeti daha çok kullanmaktadır. Tasavvuf düşüncesinde bilginin en üst seviyesi olarak kabul gören marifet ancak keşif ve ilham yoluyla elde edilebilir.<sup>4</sup> Onlara göre mutasavvıf, kutsal remzleri elde edecek seviyeye ulaşır ve âyetlerin ihtiva ettiği anlam kalbine ilkâ olunur. Kur'ân'ın zahirî mâna dışında birçok mâna barındırdığını düşünerek bâtinî manayı anlamaya çalışır.<sup>5</sup> Böylece kalbine doğan bilgileri remz ve işaretlerle ifade eder. Mutasavvıflara göre Kur'ân'ın zahirî anlamını; Arap dil ve belagatına vâkıf olanlar, işârî yönünü ise ehl-i yakîn olan ârifler bilmektedir.<sup>6</sup> Ancak tasavvuf ehli tarafından âyetlere verilen batınî mânalar, âlimler tarafından belli şartlar dâhilinde kabul görmektedir. Batınî mânanın zahirî mânaya aykırılık teşkil etmemesi batınî mânayı engelleyecek başka zahirî mânanın bulunmaması batınî mânaya aklî ve şer'î bir engel olmaması, batınî mâna dışında başka bir mânanın olmadığı savunulmaması gibi birtakım şartlarla zahirî mânayla beraber batınî mâna da kabul görmektedir.<sup>7</sup> İşârî tefsirlerde âyetlere zâhirî mâna dışında batınî mâna verilmesi bir tefsir yöntemi olarak uygulanmış ve tasavvufî tefsirlerin çoğunda bu yöntem takip edilmiştir.

Mutasavvıfların delil göstermeden âyete bâtinî mâna yüklemeleri birçok eleştiriye beraberinde getirirse de tefsirini işârî yöntemle yazan birçok müfessir, âyetlere batınî mâna yüklemekten müstağni kalamamıştır. İbn Acîbe, birçok konuda olduğu gibi coğrafi unsurlarla ilgili âyetlerin yorumlanmasında da batınî yöntemden istifade etmiş, rivâyet ve dirâyet tefsir geleneğinin dışına çıkarak âyetlere farklı mânalar yüklemiştir. Onun bu yönü dikkatimizi çekmiş, bu konuda hangi yöntemi takip ettiği ve coğrafi unsurlarla ilgili âyetlere ne tür mânalar verdiği merakımızı celbetmiştir.

İbn Acîbe'nin "*el-Bahrü'l-medîd fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-mecîd*" adlı eserinde coğrafi unsurlarla ilgili âyetlere yüklediği işârî mânalar ve bu âyetlere yaklaşımı, batınî mâna verirken zâhirî mânayı dikkate alıp almadığı çalışmamızın temel hedefidir.

<sup>2</sup> Ali Akpınar, *İşârî Tefsir ve Kuşeyrî'nin Besmele Tefsiri*, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 2002, cilt: III, sayı: 9, s. 54.

<sup>3</sup> Yunus Emre Gördük, *İşârî Tefsirin Mahiyeti, Meşruiyeti ve Bâtinî Yorumdan Farkı*, Marife: Dini Araştırmalar Dergisi Bilimsel Birikim, 2011, cilt: XI, sayı: 2, s. 15.

<sup>4</sup> Ahmet Yıldırım, *Hadisleri Anlamada İşârî Yorum*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/2, sayı: 13, s. 20.

<sup>5</sup> Süleyman Ateş, *İşârî Tefsir Okulu*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974), 20.

<sup>6</sup> Süleyman Uludağ, "*İşârî Tefsir*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23: 425.

<sup>7</sup> Süleyman Ateş, *İşârî Tefsir Okulu*, 21.

## 1.EL-BAHRÜ'L-MEDÎD TEFSİRİNDE COĞRAFİ UNSURLARIN YORUMLANMASI

Tasavvufî kişiliğiyle ön plana çıkması sebebiyle birçok ilmî yönü bilinmeyen Ahmed İbn Acîbe el-Hasenî, tefsir, hadis, tabakat, lügat gibi birçok alanda uzmanlaşmış bir şahsiyettir.<sup>8</sup> Tefsirdeki dirâyet yönünü bâtinî mâna ile kullanmayı başaran müellifin eserleriyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır.

Zahîrî ve batınî yorumları cem eden tefsir olarak bilinen "*el-Bahrü'l-medîd fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-mecîd*" isimli eserde, müellif önce âyetlerin zâhirî mânası üzerinde durmuştur. Zâhirî mânaları verdikten sonra "el-işârât" diyerek ilgili âyeti bâtinî yönden değerlendirmeye çalışmıştır.<sup>9</sup> Müellifin âyetleri tefsir ederken zâhirî mânaya öncelik vermesi daha sonra âyetten el-işârât olarak tanımladığı bâtinî mânaları çıkarmaya çalışması eserinin araştırılmasını cazip hale getirmiştir. Batınî mânayı esas alan bir tefsirde, coğrafi unsurlarla ilgili âyetlerin müfessir tarafından mezc edilerek yorumlanması konuyu anlamlı kılmaktadır.

İlmî tefsirin kökenleri ilk dönemlere dayanmakla beraber modern çağdaki çalışmalarla canlanmış ve ekol haline gelmiştir.<sup>10</sup> Kur'ân'da yer alan birçok âyetin ilmî çalışmaları teşvik etmesi, Kur'ân mesajının bazı çevreler tarafından modern insana sunulmasında önemli bir imkân olarak görülmesi gibi birçok neden bilimsel tefsire yönelmeyi cazip hale getirmiştir.<sup>11</sup>

Kur'ân birçok âyetle insanı düşünmeye sevk etmekte, kâinatta birçok şeyi Allah'ın varlığının ve birliğinin delili olarak göstermektedir. Söz gelimi: "*Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok delil vardır.*" (el-Bakara, 2/164). Kur'ân, bu ve buna benzer âyetlerle insanın bu konu üzerinde düşünmesini istemektedir. İbn Acîbe, coğrafi unsurlarla ilgili bu gibi âyetleri dirâyet yöntemi ile tefsir etmekle yetinmez. Âyetlere işârî mânalar da

<sup>8</sup> Dilaver Selvî, *Ahmed İbn Acîbe el-Hasenî'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu, Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim]*, 2010, cilt: X, sayı: 3, 262.

<sup>9</sup> Mahmut Ay, *Ahmed b. Acîbe ve İşârî Tefsir Açısından "El-Bahrü'l-Medîd*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 122.

<sup>10</sup> Şehmus Demir, *Kur'an'ın Bilimsel Veriler Işığında Yorumlanmasına Eleştirel Bir Yaklaşım, Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*, İstanbul: İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Araştırması, 2010), 409.

<sup>11</sup> İbrahim Hilmi Karlı, *Kur'an'ın Bilimsel Tefsiri Üzerine Bazı Mülâhazalar*, Diyanet İlmî Dergi Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, 2010, cilt: XLVI, sayı: 3, s. 79.

yükler. İbn Acîbe, korku ve ümit arasında bırakmak için şimşegın gösterilmesini, yağmurla yüklü bulutların meydana getirilmesini (er-Râ'd,13/12), gece ve gündüzün birbirini takip etmesini (el-Kasas, 28/72), her şeyin sudan yaratılmasını (en-Nûr, 24/44-45), gökten suyun indirilmesini, onunla çeşit çeşit renkli meyvelerin var edilmesini (Fâtır, 35/27), yeryüzünde sabit dağların yerleştirilmesini (Fussilet, 41/10) insanı tefekküre, Allah'a yönelmeye sevk eden önemli deliller olarak görmektedir.

## 2.İBN ACİBE'NİN COĞRAFİ UNSURLARI ELE ALIŞ BIÇIMI

İbn Acîbe, coğrafi unsurları ihtiva eden kevnî âyetlerde insanı tefekküre yönelten birtakım işaretlerin bulunduğunu bu sebeple kevnî âyetler üzerine düşünmemiz gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla beraber kevnî âyetlerin umumî olarak herkesten istenen, hususî olarak ise velilere bahşedilen bu bilginin tevhidin yüceliğini gösterdiğini ifade etmektedir.<sup>12</sup> Coğrafi unsurlarla ilgili âyetleri tefsir ederken aynı kavram veya konuya farklı mânalar yükleyen İbn Acîbe'nin bu yöntemini başlıklar altında işlemenin daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

### 2.1. Atmosfer (Hava Küre) ile İlgili Âyetlerin Yorumlanması

#### 2.1.1. Semavât ile İlgili Âyetler

Kur'ân'ın mu'ciz yönlerinden biri de her zümrenin onu okurken bilgisi, mesleği ve kültürü düzeyinde ondan istifade edebilmesidir. Kur'ân'ın on dört asır önce haber verdiği ilmî ve fennî birçok hakikatin sadece bir kısmı henüz yeni bilgi olarak keşfedilip insanların istifadesine sunulabilmektedir.<sup>13</sup> Kur'ân'ın birçok fennî konuya işaret etmesi araştırmacıları Kur'ân üzerinde çalışmaya sevk etmiştir.

Kur'ân'ın birçok yerinde geçen semâ kelimesi sözlükte: yükseklik, gök, bulut, yüksekte bulunan, evin tavanı, yağmur, atın sırtı gibi mânalara gelmektedir.<sup>14</sup> Semâ kavramı bütün evreni kastettiği gibi dünya semasını ifade etmek için de kullanılmaktadır. Kur'ân'ın dünya semasının yedi kat olarak düzenlendiğini haber vermesi atmosferin yedi katmandan oluştuğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Yedi kat sema lafzî olabileceği gibi kesretten kinaye de olabilir. Ancak günümüzde birçok bilim insanı yaptığı araştırmalarda Kur'ân'ın atmosferin yedi tabakadan oluştuğunu haber verdiğine uygun kanıtlayıcı sonuçlar elde etmiştir. Ancak Kur'ân âyetlerinin, müfessirler tarafından farklı

<sup>12</sup> İbn 'Acîbe, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mehdi el-Hasanî el-Fâsî, *el-Bahrü'l-medîd fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, thk. Ahmed Abdullah el-Kureşî Ruslân, (Kâhire: y.y.,1997), 1: 191.

<sup>13</sup> Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, (İzmir: Anadolu Yayınları, 1989), 1: 47.

<sup>14</sup> Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râğıb el-İsfahânî "Sema", *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnan Dâvudî (Dimaşk: Dâru'ş-şâmiye, 1. Baskı, 1412), 427.

yorumlanması coğrafi unsurları ihtiva eden âyetlere de yansımıştır. İşârî tefsirlerde coğrafi unsurlara zâhirî mânayla beraber bâtinî mânalar da verilmiştir.

İbn Acîbe semavatın yaratılması ile ilgili âyetleri yorumlarken her iki mânaya yönelir. Önce âyeti zâhirî mânâ yönüyle yorumlar daha sonra; "bu âyetten çıkarılabilecek işaret şöyledir" diyerek âyeti tasavvufi yönden açıklar. Konumuza örnek olacak âyet meâlen şöyledir: " O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti). O, her şeyi hakkıyla bilendir" (el-Bakara, 2/29). Bu âyet yedi göğün varlığına delildir. İbn Acîbe'ye göre sema kusursuz yaratılmıştır. Semanın içindeki ay ve yıldızlar ise insanları aydınlatmak için yaratılmıştır. Semavat insanı şaşkınlığa düşürecek kadar sağlam yaratılmıştır. Yine İbn Acîbe'ye göre yer; kulluğa, gök; hakikate, yedi kat gök de yedi makama işaretir. Bunlar: sabır, şükür, tevekkül, rıza, teslimiyet, muhabbet ve marifettir.<sup>15</sup> Bu yorumundan anlaşılıyor ki, İbn Acîbe, coğrafi unsurlarla ilgili âyetlere yüklediği işârî mânaları tasavvuf erbabında bulunan vasıflara hamletmiştir.

İbn Acîbe, "O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı..." (el-Bakara, 2/22) âyeti ile ilgili olarak Yüce Allah'ın insana bol lütuf ve ikramda bulunduğunu bu sebeple insanın Rabbine karşı kulluk vazifesini hakkıyla yerine getirmesi gerektiğini ifade eder. Yeryüzünün insanları taşıma, göğün de gölgelendirme görevi gördüğünü söyleyen İbn Acîbe, yerin İslâmî ilimlerin gelişip olgunlaşması için zemin olarak musahhar kılındığını, kalp semasının da hakikat sırları için bir tavan yapıldığını söyleyerek sema ve arz kavramlarına işârî mânalar yüklemektedir.<sup>16</sup> Aynı şekilde "Ben size, muhakkak semâvat ve arzda görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim." (el-Bakara, 2/33) âyetinde geçen sema ve arz kavramlarını işârî yönden tefsir eder ve semayı ruhlara, arzı da nefse hamlederek her iki kavrama bâtinî mânalar verir.<sup>17</sup> Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin (ö. 638/1240) de semavat ve arz kavramlarını işârî yönden ele almasını incelediğimizde semâvât kelimesine "ruhlar", arz kelimesine "cisim" mânasını verdiğini görmekteyiz.<sup>18</sup> Bundan dolayı İbn Acîbe'nin âyetlere işârî mânâ verirken İbnü'l-Arabî'den etkilendiğini söylemek mümkündür.

İbn Acîbe'nin semavat ile ilgili âyetlerde işârî mânâ verdiği bir başka âyet ise şöyledir: "Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye: "İsteyerek veya istemeyerek, gelin!" dedi. İkisi de: "İsteyerek geldik." dediler. Böylece onları iki günde yedi gök olarak yarattı

<sup>15</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1: 93.

<sup>16</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1: 86.

<sup>17</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1: 94.

<sup>18</sup> Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî, *Tefsiru'l-Kur'an*, thk. Mahmud Mahmud Ğuraf (Dimaşk: Matbaatu'n-nadr, 1439), 1/361.

ve her göğe görevini vahyetti. Ve biz, yakın semâyı kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. İşte bu, azîz alîm Allah'ın takdiridir." (Fussilet, 41/11-12). Bir görüşe göre Allah, göğü; perşembe günü, güneş, ay ve yıldızları ise cuma gününde hikmetine uygun olarak yaratmıştır.<sup>19</sup> İbn Acîbe'ye göre âyette geçen gök ruh semasıdır. Ruh ise manevi bir latifedir. Yer küre ise nefistir. Gök ve dağ yani ruh ve nefis çağrılmıştır. Allah ruhları yedi tabaka şeklinde yarattı. Bunlar velilere ait daireler olup şunlardır: Ğavs, Aktab, Evtâd, Nükebâ, Nücebâ, Ebrar ve Salihlerdir.<sup>20</sup> Görebildiğimiz kadarıyla İbn Acîbe, yedi kat semayı işârî yönden yorumlarken farklı âyetlerde farklı mânalar vermektedir. Bakara suresi 29. âyette yedi kat semayı yedi makam olarak tarif ederken, Fussilet suresi 12. âyette yedi kat semayı velilere ait daireler şeklinde yorumlamaktadır. İbn Acîbe, "Ehl-i kitap senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor." (en-Nisa, 4/153) âyetini velilerden keramet ve delil bekleme şeklinde yorumlayarak âyete farklı bir bâtinî mâna vermiştir.<sup>21</sup> Müellifin aynı kavramları farklı âyetlerde farklı şekilde yorumlaması onun bu konuda ilmî discipline riayet etmediğini göstermektedir. Ayetleri sübjektif yorumladığı işârî mânalarda herhangi bir kritere bağlı kalmadığını göstermektedir.

İbn Acîbe, "Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız! Onda hiçbir çatlak da yok." (Kâf, 50/6) âyeti için onlar manen arınmış kalplerin ve ruhların semasına bakmazlar mı biz onları nasıl inşa ettik. İlim ve marifetle derecelerini yükselttik. İman ve ihsan nuruyla nasıl süsledik şeklinde yorumlayarak âyette geçen gök kavramını kalp ve ruhun seması olarak yorumlamaktadır.<sup>22</sup>

Anlaşıldığı kadarıyla İbn Acîbe, coğrafi unsurların temeli olan atmosferi (hava küre) ya da genel ifadeyle semayı her âyette farklı yorumlamaktadır. Semavâtı genel olarak ruhlar şeklinde ifade etmesi Kur'ân'ın zâhirî mâna dışında içsel mânalar barındırdığı düşüncesinde olduğunu göstermektedir. Ancak yedi kat semayı velilere ait daireler, yedi makam gibi mânalara hamletmesi mensubu olduğu tasavvuf fırkasını ön plana çıkarma gayreti içinde olduğu izlenimini vermektedir.

### 2.1.2. Bulutlarla ilgili Âyetler

Bulut: سَكَابَ yağmur, kar, dolu, çığ ve kırağı buharın yoğun hale gelmesinden oluşmaktadır. Bazı vakitlerde de havanın yoğunlaşması sonucu oluşur.<sup>23</sup> Kâinatta yer alan her şey gibi yağmur ve bulutun oluşması da belli bir plan ve denge ile sağlanmak-

<sup>19</sup> Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed, thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı, *Envârü't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, (Beyrut: Daru İhyau turasi'l-Arabî, 1418), 5: 68.

<sup>20</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 8: 551.

<sup>21</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 1: 586.

<sup>22</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 5: 443.

<sup>23</sup> Râzi, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 24: 403.

tadır. Bu denge, coğrafi unsurları dizayn eden bir planlayıcı ve düzenleyicinin var olduğunun delillerindedir. Nitekim bütün coğrafi unsurlar gibi yağmur ve bulutun da Kur'ân'da zikredilmesi Allah'ın varlığına, birliğine delil olarak görülmektedir. Bu sebeple Kur'ân'da bulutlar ile ilgili birçok âyet yer almaktadır. Bulutların yağmur oluşturduğunu haber veren âyet şöyledir: "Görmez misin ki Allah birtakım bulutları (çıkartıp) sürüyor, sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor" (en-Nûr, 24/43). Yağmur ile bulut birbirini tamamlayan oluşumlardır. Yağmurun oluşabilmesi için evvela buharların göğe yükselirken onu çözecek herhangi bir ısıyla karşılaşmaması ve soğuk hava tabakasına yükselmesi gerekir. Buharların soğuk hava tabakasına ulaşip soğuması ise bulutları meydana getirir.<sup>24</sup> Allah, kudretiyle gökteki bulutu var eder, hikmetiyle buluttan dilediği yere yağmur indirir.<sup>25</sup>

İbn Acîbe, burada bulutları ilâhi ilimler taşıyan varidat bulutları şeklinde yorumlar. Ancak bulutlara sadece bu işârî mânayı vermekle yetinmez. Bulutları ayrıca "ârif" olarak yorumlayan İbn Acîbe'ye göre Allah önce bu bulutları/ârifleri yürütür sonra bir araya getirir ve güçlü bir duruma dönüştürür. Böyle olunca sahibini histen kesip, var olan her şeyden uzaklaştırır. Bu hale gelen ârifin kalbine ilâhi sır ve fetih yağmurları yağar. Bunlar kalbe gelen varidatların sonucudur.<sup>26</sup> Gördüğümüz üzere İbn Acîbe, yağmuru oluşturan bulutları ârifler olarak yorumlamış ve konuyu işârî yönden değerlendirmeyi yeğlemiştir. İbn Acîbe, "Ve sizi bulutla gölgeledik." (el-Bakara, 2/57) âyetinde geçen bulut ifadesini, ruhları beşeriyet bulutunun gölgesinde tuttu şeklinde yorumlayarak burada da coğrafi unsurlardan olan bulutları farklı yorumlamıştır.<sup>27</sup> Aynı şekilde "O, size korku ve ümit içinde şimşegi gösteren ve (yağmur dolu) ağır bulutları meydana getirendir." (er-Râ'd, 13/12) âyeti ile ilgili olarak bulutları ilim ve sırlarla yüklü varidat bulutları şeklinde tanımlamaktadır.<sup>28</sup> İbn Acîbe, "Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?" (el-Vâkıa, 56/68-69) âyetinin zâhirî mânası için buluttan indirilen sular Allah'ın kudretiyle indirilmiş, sonra yerin içinde depolanıp ihtiyaca göre çıkarılmıştır şeklinde yorumlamaktadır. Ancak âyetin işârî yönünü çok farklı yorumlamaktadır. Ona göre içtiğiniz suya baktınız mı? O, kalpleri dirilten hayat suyudur. Onu şeyhlerinizin aracılığıyla içmektesiniz, diyerek âyette geçen bulut kavramını şeyh olarak yorumlamıştır.<sup>29</sup> İbn Acîbe, "Rüzgarları gönderip bulutları yürüten, onları gökte dilediği gibi

<sup>24</sup> Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed, thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, (Beyrut: Daru İhyau turasi'l-Arabî, 1418), 4: 110.

<sup>25</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1: 586.

<sup>26</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4: 50.

<sup>27</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1: 109.

<sup>28</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 12.

<sup>29</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 5: 537.



yayan ve küme küme yığan Allah'tır." (er-Rûm,30/48) âyetini "kalplerden varlıklara ait bulutlar yani perdeler kalkar" şeklinde yorumlayarak burada da bulutu işârî yönden "perde" olarak yorumlamıştır.<sup>30</sup> Bütün coğrafi unsurlarda olduğu gibi İbn Acîbe, bulutlara da farklı işârî mânalar yüklemektedir. İbn Acîbe'nin bulutlara yüklediği işârî mânaların tümünün tasavvuf ile ilgili kavram ve unsurlardan oluştuğu görülmektedir.

### 2.1.3. Yağmur ile ilgili Âyetler

Kur'ân'da yer alan coğrafi unsurlara birçok müfessir tarafından farklı mânalar verilmiştir. Bütün coğrafi unsurlara farklı âyetlerde farklı işârî mânalar verildiği gibi yağmur kavramının geçtiği âyetlerde de farklı işârî mânalar verilmiştir. Coğrafi unsurların birbirleriyle bağlantılı olması birçok unsurun aynı âyette geçmesine sebep olarak görülebilir. Allah, insanların istifadesine sunulmak üzere "şarıl şarıl su akıttığını" (Abese,80/25) haber verir. İçinde yağmur dâhil birçok coğrafi unsurun yer aldığı âyet ise şöyledir: "O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın." (el-Bakara, 2/22). Yağmur, meyvelerin oluşması için sebep kılındı. Böyle olunca da insana rızık olarak verilen nimetin oluşması ve olgunlaşması suya bağlı kılınmıştır.<sup>31</sup>

İbn Acîbe, burada yer alan bütün coğrafi unsurlara işârî mânalar yüklemektedir. Ona göre yeryüzü din ilimlerinin yaygınlaşması için bir zemin, sema hakikat sırları için bir tavan, gökten inen yağmur nefislerin hayat bulması için gayb suyu şekline dönüştürülmüştür.<sup>32</sup> Rivâyet ve dirâyet ağırlıklı tefsirlerde yağmurun oluşumu, faydaları Allah'ın varlığının ve birliğinin delili olarak yorumlanırken, işârî tefsirle ön plana çıkan İbn Acîbe, sadece bunlarla yetinmemektedir. Coğrafi unsurlarla ilgili kavramlara sadece bir işârî mâna vermekle kalmaz. Aynı kavrama farklı âyetlerde farklı manalar yüklemektedir.

Yağmura gayb suyu mânasını vermekle yetinmeyen İbn Acîbe, "O, yağmuru indirir" (eş-Şûrâ, 42/28) âyeti için; "Allah, ölü toprağı yağmur ile dirilttiği gibi ölü kalplere de ilâhi nur ve feyiz yağmurlarını indirir, onları zikir ve marifetle diriltir" şeklinde yorumlayarak yağmuru ilâhi nur ve feyiz yağmuru şeklinde açıklamıştır.<sup>33</sup> İbn Acîbe, "Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Daha sonra Allah onu gökte dilediği

<sup>30</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 4: 351.

<sup>31</sup> Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer, *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakaikî't-Tenzîl ve 'Uyûnî'l-Ekavîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, (Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-Arabî, 1408); Tantâvî b. Cevherî el-Misrî, *el-Cevâhir fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-kerîm*, (Mısır: Daru Nahda, 1997), 1: 73.

<sup>32</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 1: 86.

<sup>33</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 5: 216; 4: 381.

*gibi yayar ve parça parça eder, nihâyet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince onlar seviniverirler.*" (er-Rûm, 30/48) âyeti ile ilgili olarak ise; "Allah muhiplerinin gönüllerine ilâhi varidat rüzgârları estirir ve kendisine engel olan bulutları yani perdeleri harekete geçirir. Böyle olunca irfan güneşi; yağmur önünde bir perde bulunmadan zuhur eder." diyerek burada yağmuru irfan güneşi olarak yorumlamıştır.<sup>34</sup> İbn Acîbe, Rûm suresinde yağmuru irfan güneşi olarak tarif ederken, Nûr suresinde ârifin kalbine inen fetih yağmurları şeklinde yorumlamıştır.<sup>35</sup> İbn Acîbe, yağmura ledünni ilim suyuyla âriflerin kalplerinde oluşan marifet cennetleri, âriflerin kalbine gelen manevi haller gibi mânalar da hamletmektedir.<sup>36</sup> Bütün bunlar, İbn Acîbe'nin coğrafi unsurlara yüklediği işârî mânalarda ilmi bir disiplini takip etmediği, o anda kalbine ilkâ olunanı ifade ettiği şeklinde yorumlanabilir.

#### 2.1.4. Yıldırım ve Şimşekle ilgili Âyetler

Kur'ân'da yer alan her coğrafi unsur Allah'ın varlığına ve birliğine delil olarak sunulmaktadır. Coğrafi unsurlar, Allah'ın kâinatı bir denge ve düzen içerisinde yarattığına delil teşkil ettiği gibi birçok konu için mesel olarak da zikredilmektedir. Allah, münaflıkların şaşkınlık ve çaresizliklerini ifade etmek için şimşek ve yıldırım üzerinden bir benzetme yapmaktadır. Konuyla ilgili âyet meâli şöyledir: "Bir kısmı da karanlıklarda, gök gürlemeleri ve şimşek arasında gökten boşanan sağanağa tutulup yıldırımlardan ölmek korkusu ile parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer. Şimşegün çakması neredeyse gözlerini alır, onları aydınlattıkça ışığında yürürler ve üzerlerine karanlık basınca durakalırlar. Allah dileseydi işitme ve görmelerini giderirdi. Doğrusu Allah her şeye kadirdir." (el-bakara, 2/19-20)

Gök gürültüsü, bulutların bir araya gelmesi sonucu havanın sürtüşmeden çıkarıldığı sestir. Şimşek, ışık parlaması olup artı ve eksi bulutların sürtüşmesi sebebiyle ortaya çıkan coğrafi durumdur. Yıldırım ise yağmur ve şimşek olduğu zamanlarda bulutların elektrik yükünü çeken ateş olarak tarif edilmektedir.<sup>37</sup>

H. Peygamber (s.a.v): " Allah bulutu ortaya çıkarır. Bulut en güzel şekilde konuşur ve güler. Konuşması gök gürültüsü, gülmesi ise şimşektir."<sup>38</sup> diyerek burada bir benzetme yolunu tercih etmiştir. İbn Acîbe'ye göre bu tablo münaflıkların yaşadıklarını anlatan bir örnektir. Yağmur; Kur'ân'ı, münaflıklık ve küfür ise karanlığı temsil etmektedir.

<sup>34</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4: 351.

<sup>35</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4: 50.

<sup>36</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 566.

<sup>37</sup> Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa, *Tefsîru'l-münîr*, (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, H. 1418), 1: 89.

<sup>38</sup> Ahmed, "Müsned", 5: 435.

Kâfirlere yönelik ceza ve tehditler gök gürültüsüne benzetilmiştir. Küfür ve nifak ehlini susturan karineler ise yıldırıma benzetilmiştir.

Zâhirî mânadan sonra âyete işârî mâna veren İbn Acîbe'ye göre gök gürültüsü; velilerin meclislerde yaptıkları zâhirî zikirler, yıldırım; velilere verilen ledünni ilimler, rabbanî sırlar; şimşek ise âriflerin konuştuğu sırlı ilimler ve veliden parlayan ışıktır.<sup>39</sup> Muhtemelen İbn Acîbe, burada Hz. Peygamber'in bulut ve şimşeklerle ilgili hadisini zikrederek vereceği işârî mânaya zemin hazırlamıştır. Ancak diğer coğrafi unsurların yorumlanmasında Hz. Peygamber'e ait sözleri nakletmemesi bu konuda buna çok dikkat etmediğini de akıllara getirmektedir. Gerçek olan şudur ki İbn Acîbe, birçok konuda olduğu gibi coğrafi unsurlara işârî mâna yüklerken tarikat ile ilgili unsurları Kur'ân zeminine oturtmaya çalışmaktadır.

### 2.1.5. Gece ve Gündüz ile ilgili Âyetler

Kur'ân'ın üzerinde düşünmemizi istediği coğrafi unsurların başında, gece ile gündüzün birbirini takip etmesi gelmektedir. Nitekim Yüce Allah'ın geceden sonra gündüzü var etmesi, ölümden sonra diriltmeye kâdir olduğuna işarettir.<sup>40</sup> Kur'ân, insanların bunların üzerinde düşünmeleri gerektiğini şu âyet meâliyle haber vermektedir: *"Dirilten de öldüren de O'dur. Gece ile gündüzün birbiri ardından gitmesi de O'nun emrine bağlıdır. Düşünmez misiniz?"* (el-Mü'minun, 23/80). İbn Acîbe, bütün bunların Allah'ın kudreti kapsamında gerçekleştiğini ve Yüce Allah'ın, insanın basiret ve tefekkürle konuyu düşünmesini istediğini ifade eder. Birçok coğrafi unsuru, mensubu olduğu tasavvuf fırkasına uygun olarak yorumlayan İbn Acîbe, gece ve gündüze işârî mâna verirken bazı yerlerde daha genel ifadeler kullandığı görülmektedir. Ona göre gece bütün nimetleri örttüğü için kabz halini (gönlün daralması), gündüz bütün nimetleri göz önünde tuttuğu için de bast halini (gönlün ferahlaması) yansıtmaktadır.<sup>41</sup> Ancak Yunus suresi 6. âyetin tefsirinde gece ve gündüzü kabz ve bast şeklinde ifade ettiğinde müridin kalbinde gerçekleşen kabz ve bast diyerek yine mensubu olduğu tasavvuf fırkasını ön plana çıkarma gayreti içinde olduğunu göstermektedir.<sup>42</sup> İbn Acîbe, gece ve gündüze sadece bu işârî mânayı vermekle yetinmez. Birçok unsur gibi gece ve gündüze de farklı işârî mânalar yüklemektedir. *"O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, azîz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir."* (el-En'âm, 6/96) âyetinde geçen geceyi, Allah'a yapılan kulluğu ruhlar için verilmiş bir dinlenme zamanı, gündüzü ise irfan güneşi ve iman ayı olarak yorum-

<sup>39</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 1: 85.

<sup>40</sup> Yahyâ b. Sellâm, *Tefsîru Yahyâ b. Sellâm*, thk. Hind Şelbî, (Beirut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 1: 413.

<sup>41</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 594: 2: 127.

<sup>42</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 2: 451: 2: 486.

lamayı tercih etmektedir.<sup>43</sup> Görüldüğü kadarıyla İbn Acîbe, gece ve gündüze ağırlıklı olarak kabz ve bast mânâsını vermektedir. Müminde gerçekleşen kabz ve bast halini sadece müritlere hamletmesi onun bu konuda fikrî taassuba kaçtığı izlenimini vermektedir.

## 2.2.Yeryüzü ile İlgili Âyetlerin Yorumlanması

İnsanı yeryüzüne yerleştiren Allah, kendisini başıboş bırakmadığı gibi kendisine birtakım nimetleri de bahşetmiştir. Konuyla ilgili âyet meâlen şöyledir: *"Doğrusu biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada size geçim vasıtaları verdik. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!"* (el-Araf, 7/10). İnsanın barınacağı mesken, işleyeceği toprak, yapacağı ticaret, ilgilenebileceği sanatsal faaliyetler gibi birçok nimet insanın istifadesine sunulmuş ve buna karşılık insanın şükürü istenmiştir.<sup>44</sup> Âyetin genel değerlendirmesi bu yönde olmakla beraber İbn Acîbe, âyeti işârî yönden değerlendirmesinde yeryüzündeki birtakım nimetlerin, âriflerin tasarrufunda olduğunu, istedikleri nimet ve sofraların önlerinde olduğunu söyleyerek yeryüzü coğrafyasında yerleştirilip iskân edilen ve nimetten faydalanan kişilerin ârifler olduğunu söyleyerek âyetin mânâsını hasr etmiştir.<sup>45</sup> Bununla beraber; *"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerindedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir."* (Hûd, 11/6) âyetiyle yeryüzünde hareket halinde olan bütün canlıların rızkının, Allah tarafından güvence altına alındığını göstermektedir. Bütün bunlar Allah'a güvenmeye teşvik etmekte ve bu konudaki vesveselerin yersiz olduğunu göstermektedir.<sup>46</sup>

Yeryüzünü konu alan ve işârî yönden değerlendirilen âyetlerden bazıları ise şöyledir: *"Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti. "De ki: Yeryüzünde dolaşın, sonra (peygamberleri) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın!"* (el-En'am, 6/11).

İbn Acîbe, Allah'ın vermiş olduğu nimetleri ve görevlendirdiği peygamberleri inkâr edenlerin yeryüzünde helak olduklarını, zikir ve hakikat ehlini inkâr etmelerinden dolayı böyle bir sona maruz kaldıklarını söyleyerek burada da yeryüzünde gerçekleşen helakın sebebini zikir ve nasihat ehlini dinlememeye bağlamaktadır.<sup>47</sup> Halbukî bir önceki âyete dikkatli bakıldığında helak olan milletlerin Allah'ın elçilerini yalanlamaları se-

<sup>43</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 2: 147.

<sup>44</sup> Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *en-Nüket ve'l-uyûn* thk: İbn Abdilmaksûd b. Abdirrahîm, (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 2: 202.

<sup>45</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 2: 200.

<sup>46</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 2: 509.

<sup>47</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 2: 101.

bebiyle böyle bir sona maruz kaldıkları net bir şekilde ortaya çıkacaktır.<sup>48</sup> Âyete işârî mânâna verme düşüncesiyle peygamberler yerine zikir ve nasihat ehlinin kastedildiğini söylemek eksik bir tanımlama olarak değerlendirilebilir. Şâyet İbn Acîbe zikir ve nasihat ehli derken peygamberleri kastediyorsa buna itirazımız söz konusu olmaz. Ama burada kastedilen sadece tasavvufa mensup şahıslar ise o zaman zorlama bir tevilden söz edilebilir.

İbn Acîbe yeryüzü ile ilgili âyetlerin tefsirinde âyetlere farklı mânâlar yüklemektedir. Konuyla ilgili âyet şöyledir: "*De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratmayı inkâr edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rab'bidir. O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti.*" (Fussilet, 41/9-10). İbn Acîbe, yerin pazar ve pazartesi olmak üzere iki günde yaratıldığını ifade eder. Ona göre yerin yaratılmasının iki güne yayılması Allah'ın kullarına, işlerinde acele etmemeyi öğretmesi içindir. Yoksa Allah dileyseydi yeri hemen yaratırdı. İbn Acîbe âyeti işârî yönden ele alır ve yeri nefis olarak yorumlar.<sup>49</sup> İbn Acîbe'nin yeryüzünü işârî yönden yorumladığı bir başka âyet meali ise; "*Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.*" (en-Nisâ, 4/101) âyetidir. Ona göre âyette geçen yeryüzü nefis meydanlarıdır. Dolayısıyla nefsi meydanlarda sefere çıktığınız ve Allah'ın huzuruna seyriniz gerçekleştiği vakit, zâhirî namazı kısaltıp kalbî namazı eda etmenizde bir sakınca yoktur şeklinde yorumlayarak yeryüzünü nefis meydanı olarak yorumlamıştır.<sup>50</sup> Coğrafi unsurların temeli olan yeryüzü ile ilgili âyetleri işârî yönden açıklayan İbn Acîbe'nin, yeryüzünü nefis meydanı olarak tarif etmesi zâhirî mânâya uzak olmadığı gibi ters bir yorumlama da değildir. Ancak yeryüzünde yer alan nimetlerin âriflerin tasarrufunda olduğunu ifade etmesi yeryüzünde bazı milletlerin helak olmasını; zikir ve hakikat ehline yüz çevirmelerine bağlaması, üzerinde düşünülmesi gereken görüşler olarak değerlendirilebilir.

### 2.2.1. Toprakla İlgili Âyetler

Yaratılışın ilk maddesi topraktır. Nitekim Hz. Âdem'in yaratılışı da topraktan gerçekleşmiştir. Hz. Âdem'in topraktan yaratılması, Allah'ın ölümden sonra insanı diriltmeye kâdir ve tek ilâh olduğunun delillerindedir.<sup>51</sup> Kur'ân, kıyametin kopacağını ve yeryüzünde var olan nimetlerin bir gün mutlaka bitip tükeneceğini belirtmek için de:

<sup>48</sup> İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Sâmi Muhammed b. Selâme, (Beyrut: Dâru Taybe, 1999), 3: 390.

<sup>49</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 5: 166.

<sup>50</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 1: 553.

<sup>51</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 4: 328.

"Biz mutlaka oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız." (el-Kehf, 18/8) ifadesiyle her şeyin kupkuru toprak olacağını haber vermektedir. Yaratılış için kullanılan toprak bu sefer tükenişi yani sonu haber vermek için de karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi unsurlardan olan toprak, Kur'ânda farklı konuları ifade etmek için geçmektedir. Her coğrafi unsur gibi toprak kavramı da İbn Acîbe tarafından işârî yönden yorumlanmıştır. Toprağı işârî yönden yorumladığı âyetlerden biri şöyledir: "O Allah ki yeri yayıp döşedi." (er-Ra'd, 13/3) İbn Acîbe, insan ve hayvanın üzerinde rahat bir şekilde dolaşması ve ayakların kaymasının önlenmesi için yerin enine ve boyuna geniş bir şekilde yaratıldığını ifade eder. Bütün bunların âyette ifade edildiği üzere tefekkür eden milletler için ibretler barındırdığını da söyler.<sup>52</sup>

İbn Acîbe'ye göre; "Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır." (er-Ra'd, 13/3) kuru toprağın yağmurla dirilmesi, kendisinde çeşitli bitkilerin yeşermesi Allah'ın ölüleri yeniden dirilteceğinin ve hesaba çekeceğinin delilidir.<sup>53</sup>

İbn Acîbe'ye göre her toprağın mineral ve maden açısından farklı olması toprağa bu özelliği veren bir yaratıcının olduğunun delilidir. Nitekim hepsi aynı şekilde güneş ve yağmurdan istifade ettikleri halde her birinde yetişen ürün farklılık arz etmektedir. Bütün bunlar Allah'ın varlığının ve kudretinin delili olarak görülmektedir.<sup>54</sup> Görüldüğü üzere İbn Acîbe, toprak ile ilgili âyetlerin tümüne işârî mâna vermemiştir. Burada konuyla ilgili âyetleri zâhirî yönden açıklamakla yetinmiştir. Ancak bu toprak kavramına işârî mâna yüklediği anlamına gelmemelidir. Nitekim aşağıda işleyeceğimiz âyetlerde toprağa işârî anlamlar yüklediği görülecektir.

İbn Acîbe, "Biz mutlaka oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız." (el-Kehf, 18/8) âyetiyle; önceleri içinde birçok ürün yetişen, her türlü güzelliği barındıran toprağın daha sonra içinde hiçbir şey yetişmeyen, kapkara bir toprak parçasına dönüşeceğini ifade eder.<sup>55</sup> İbn Acîbe'ye göre, âyette zikredilen toprak, nefislerin toprağıdır ve ona uygun olan akıl dağları ilim nehirleridir. Ona göre Allah, insanın bünyesine nefislerin toprağı ile yüksek akıl dağları yerleştirdi.<sup>56</sup>

<sup>52</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 6.

<sup>53</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4: 567.

<sup>54</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 6-7.

<sup>55</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 248.

<sup>56</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 6.

Toprak kavramına nefis mânasını verdiği görülen İbn Acîbe, "Ölü toprak onlar için mühim bir delildir. Biz ona yağmurla hayat verdik ve ondan dane çıkardık. İşte onlar bundan yerler." (Yâsîn, 36/33) âyetinde geçen ölü toprağa, cehalet sebebiyle ölmüş nefis mânasını vermektedir. Ölü nefsin diriltilmesinin ilimle mümkün olduğunu ifade ettikten sonra, bu nefisten ledünni ilimlerin elde edilebileceğini söyler.<sup>57</sup> İbn Acîbe'nin toprağı işârî yönden nefis olarak yorumlaması ilk insan Hz. Âdem'in topraktan yaratılmış olmasına atıf sebebiyle olabilir. İlk insanın topraktan yaratıldığı göz önüne alındığında İbn Acîbe'nin işârî yönden toprağı nefis olarak yorumlaması burada zâhirî mânayı esas alarak batınî mâna verdiğini düşündürmektedir.

### 2.2.2. Dağlarla İlgili Âyetler

Allah, göklerde ve yerde olanların (güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanların ve insanların) birçoğunun Allah'a secde ettiklerini (el-Hac, 22/18) haber verirken bunlar arasında dağların da olduğunu haber verir. Görülen o ki coğrafi unsurların tümü Allah'a secde etmektedir. Nitekim onların secdesi Allah'a itaat olarak kabul edilmektedir. Bütün cansız varlıklar gibi ondan korkar ona itaat ederler.<sup>58</sup> Allah'a secde eden dağların hareket halinde olduklarını şu âyetle haberdâr olmaktayız: *"Dağları yerinde donmuş gibi durur görürsün, oysa onlar bulutlar gibi geçerler. Bu her şeyi sağlam tutan Allah'ın işidir. Doğrusu O, yaptıklarınızdan haberdardır."* (en-Neml, 27/88). İbn Acîbe, coğrafi unsurlar üzerinden bir benzetme yoluna gider. Ona göre marifet ilmüne ulaşmış âriflerin kalpleri, hareket ettikleri halde fark edilmeyen dağlara benzerler. Ârifler, birçok manevî atmosferi iç âlemlerinde yaşadıkları halde bunu dışardan kimse fark etmez.<sup>59</sup> Coğrafi unsurlardan olan dağların yeryüzündeki fayda ve görevleri birden çok olup Allah'ı tesbih etme, barınma, avlanma gibi birçok ihtiyaca cevap vermek için insanların istifadesine sunulmuştur. Nitekim Hz. Salih ve kavminin dağları güvenli barınma yerleri olarak kullandığı şöyle haber verilmektedir: *"Dağlarda, güven içinde olarak evler yontuyorlardı."* (el-Hicr, 15/82). Hz. Salih'in kavmi dağları yontarak yaptıkları evler için şükretmeleri gerekirken verilen nimeti inkâr etmeyi tercih etti.<sup>60</sup> İbn Acîbe'ye göre Allah, heva rüzgârı insanı saçıp savurmasın diye insanın vücut iklimine akıl dağlarını yerleştirmişti. Fakat insan bunu idrak etmekten geri durdu.<sup>61</sup> İbn Acîbe, dağların manevi bir sorumluluk taşıdığını, nefis kavramını insanın kötülöklere meyletmesini engelleyen bir nevi akıl dağı olarak yorumlamaktadır. Dağlar ile ilgili; *"O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler*

<sup>57</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 4: 568.

<sup>58</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 521.

<sup>59</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 4: 222.

<sup>60</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 102.

<sup>61</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 112.

yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti" (Fussilet, 41/10). "Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk." (Kâf, 50/7) âyetlerine baktığımızda İbn Acîbe'nin dağları, akıl dağları<sup>62</sup> veya safi akıl dağları<sup>63</sup> şeklinde yorumladığını görmekteyiz. Birçok coğrafi unsurda farklı âyetlere farklı işârî mânalar haml eden İbn Acîbe, dağlar ile ilgili âyetlerin yorumlanmasında aynı mânayı tercih ettiği görülmektedir. Bütün bunlar İbn Acîbe'nin âyetlere işârî mâna verirken herhangi bir planlama yapmadığını göstermektedir. Ancak dağlar gibi coğrafi unsurların aynı işârî mânaya hamledilmesi, İbn Acîbe'nin yoğun olarak kullandığı bir yöntem değildir.

### 2.2.3. Tepelerle İlgili Âyetler

Allah, birçok âyette coğrafi unsurlardan olan tepelerden bahsetmekte ve bunu bir misal olarak insanlara sunmaktadır. Allah yolunda infak eden müminlerin durumunu ifade eden âyet mealinde: "Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir" (el-Bakara, 2/265). İnfak tepede kurulmuş verimli bir bahçeye benzetilmiştir. Müminlerin ihlasla yaptıkları bu harcamalar Allah katında çok sayıldığı gibi bereketlidir. Çünkü Mümin yaptığı infâkı samimiyetle ruhunun derinliklerinde duyar.<sup>64</sup> İbn Acîbe, infak edenin tasavvuf ehli bir ârif olduğunu ve infak etmeyi tepedeki bir bahçeye benzeterek âyeti mâna itibariyle hasr eder. İbn Acîbe; "Amellerin sevap derecesi yapılan işin saflığıyla orantılıdır. Yapılacak işin saflığa ulaşması için yakîn makamlara ulaşmak gerekir. Yakîn makama ulaşmanın ameli ise makbul olur. Bir ârifin herhangi bir ameli bütün dünyaya denktir. Âriflerin vakitleri Kadir gecesini, mekânları ise Arafat kadar kıymetlidir."<sup>65</sup> diyerek infakın ârifler tarafından gerçekleştirildiğini savunur. İbn Acîbe, bu görüşüyle müminlerin infak ettiklerini haber veren âyeti hasr etmiş, amelin makbul olmasını ârif olma şartına bağlamıştır.

Coğrafi unsurlardan tepelerin konu olduğu bir başka yer Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem'in yerleştirildikleri tepenin özelliklerinin haber verildiği âyettir. Konuyla ilgili âyet mealen şöyledir: "Meryem oğlunu ve annesini de (kudretimize) bir alâmet kıldık, onları yerleşmeye elverişli, suyu bulunan bir tepeye yerleştirdik" (El-Mü'minûn, 23/50). Âyette geçen رِبْوَةٌ kelimesi yüksek tepe anlamına gelmektedir. Hz. Meryem ve oğlu Hz. İsa'nın yerleştirdikleri tepenin Kudus'teki Beytü'l-Makdis veya Dimeşk olduğu yönünde görüş-

<sup>62</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrû'l-medîd*, 5: 168.

<sup>63</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrû'l-medîd*, 5: 443.

<sup>64</sup> Neseî, Ebu'l-Bekât Abdillâh b. Ahmed b. Mahmud, *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut, 1998,1: 219.

<sup>65</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrû'l-medîd*, 1: 298.



ler vardır. Beytü'l-Makdis'in yeryüzünün en yüksek ve semaya en yakın yer olduğu nakledilmektedir.<sup>66</sup> İbn Acîbe, âyetin zâhirî mânasıyla beraber bâtinî mânaya işaret eder. Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem'in zâhid olduklarını, kendilerini dünyevî işlerden uzaklaştırdıklarını, ev dâhil hiçbir şeye sahip olmadıklarını, bu sebeple Allah'ın nimet ve lütf olarak kendilerini yakınına aldığı ifade eder. Velilerin bir kısmının zühd ve dünyadan soyutlanma yönüyle Hz. İsa gibi yaşadıklarını söyleyerek Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem'e verilen yüksek tepenin velilere de verilebileceğini ima etmektedir.<sup>67</sup>

#### 2.2.4. Vadilerle İlgili Âyetler

Kur'ân, tevhid inancının insanların zihninde yerleşmesi için geçmiş ümmetlerin yaşadığı coğrafyadan bahseder. Bazı yerlerin kudsiyetinden ve öneminden de bahseder. Kur'ân'ın coğrafi unsurlar olarak zikrettiği yeryüzü şekillerinden biri de dağların arasında oluşan vadilerdir. Birçok âyette konu edilen vadilerin yer aldığı yerlerden biri, Hz. İbrahim'in (a.s) çocuklarını yerleştirdiği mevki ile ilgili âyettir. Konuyla ilgili âyet şöyledir: *"Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim"* (İbrahim, 14/37). Hz. İbrahim'in, vadiyi tanımlarken "ziraat yapılmayan bir vadi" olarak ifade etmesi buranın verimsiz bir yer olduğunu, Allah'ın kendilerine yardım etmesi halinde çocuklarının bundan güç bulacaklarını, yardımını esrigemesi halinde de zelil ve perişan olacaklarını ifade etmek için kullandığı nakledilir.<sup>68</sup>

İbn Acîbe, bu vadinin içinde ekin bitmeyen, taşlık ve iki dağ arasında bulunan Mekke vadisi olduğunu nakleder. İbn Acîbe, Hz. İbrahim'in çocuklarını *بَوَادٍ غَيْرِ ذِي زُرْعٍ* /ekinsiz bir vadiye yerleştirmesini Allah'a karşı teslimiyet ve samimiyetin tezahürü olduğunu ifade eder ancak vadi kelimesine işâri bir mâna vermez.<sup>69</sup> İlâhî vahyi almak için Tûvâ vadisine giden Hz. Mûsâ'nın: *"Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pa-buçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın!"* (Tâ-hâ, 20/12) şeklinde Allah ile arasında gerçekleşen hitabı işâri yönden yorumlamaktadır. İbn Acîbe'ye göre Kur'ân'da kutsal bir vadi olduğu haber verilen Tûvâ vadisine giden Hz. Mûsâ'nın (a.s) oraya ulaştığında ayakkabılarını çıkarmasının emredilmesi edebe uyulması içindir. Nitekim geçmişte birçok kişi bir yere giderken ayakkabısını çıkararak bu davranışı uygulamıştır.<sup>70</sup> Müfessir-

<sup>66</sup> Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd el-Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî (Meâlimü't-Tenzîl)*, nşr. Hâlid Abdurrahmân el-Akk-Mervan Sevâr, Beyrut: Dâru'l-Ma'rîfe, 1995), 3: 367.

<sup>67</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 578.

<sup>68</sup> Kuşeyrî, Ebü'l-Kasım Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdilmelik, *Letâifü'l-işârât*, (Mısır: Hey'etü'l-Mısriyye, tsz.), 2: 257.

<sup>69</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 64.

<sup>70</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 65.

lerin bir kısmı âyeti "Kalbini gündelik iş ve çocuklardan arındır" şeklinde yorumlarken<sup>71</sup> bir kısmı ise; "ayakkabı ölmüş eşek derisinden yapıldığı için çıkar"<sup>72</sup> şeklinde yorumlamıştır. İbn Acîbe, âyete işârî mâna verirken meseleyi tamamen tasavvuf ile ilgili konu ve kavramlar üzerinden inşâ etmiştir. Hz. Mûsâ'nın Tuva vadisine giderken ayakkabılarını çıkarması, şeyh sûfî ilişkisinde dikkat edilmesi gereken kural ve kaideleri belirlemede ona ilham olmuştur. Nitekim İbn Acîbe, bu âyetten yola çıkarak sûfîlerin, meşayihlerinin huzuruna girdiklerinde ayakkabılarını çıkarmalarının edep gereği olduğunu ifade eder.

İbn Acîbe, Kur'ân'da kutsal vadi olarak ifade edilen Tûvâ vadisine âriflerin ulaştığı ulvi makam mânasını vererek bu konuda da işârî yorumu tercih etmektedir. İbn Acîbe, çift ayakkabıyı her iki âlem olarak yorumlayarak ulvî makama ulaşan kimsenin (âyette ayakkabı olarak haber verilen) her iki âlemi gönlünden çıkarması gerektiğini söyler. Ârifin mukaddes vadiye olması sebebiyle ayağındakilerini çıkarması gerektiği üzerinde durularak Hz. Musâ'nın çıktığı kutsal vadi, âriflerin ulaştığı kutsal makam/kutsal vadi olarak ifade edilmektedir.<sup>73</sup>

## 2.3. Sular (Hidrosfer) ile İlgili Âyetlerin Yorumlanması

### 2.3.1. Yer altı sularıyla İlgili Âyetler

Yer kabuğunu oluşturan maddelerden biri kayalardır. Bunlar irili ufaklı birçok çeşitten oluşmaktadır. Tortul, metamorfik veya püskürük olarak sınıflandırılmaktadır. Tortulun içinden bazen sular fişkirabilir. Aynı şekilde metamorfik olanlarda bazı sebeplerle yarılr ve içlerinden yer altı suları çıkar.<sup>74</sup> Kur'ân bu kayaları, bir mesel olarak bize sunmaktadır. Katı kalpliliği ifade etmek için bu kayalıkların çeşitlerini ve içlerinden akan yer altı sularını misal olarak getirir. Konuyla ilgili âyet şöyledir: "(Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fişkirir. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir" (el-Bakara, 2/74). İbn Acîbe, coğrafi unsurlardan olan yer altı sularının kayalardan çıkışı ile ilgili âyeti işârî yönden ele alır. Ona göre katı kalpler Allah'a iltica etmeleri halinde onlardan manevi ilim nehirleri fişkirir. İbn Acîbe, bu ifade ile yer altı sularını ilim nehirleri olarak tanımlamıştır.<sup>75</sup>

<sup>71</sup> Ebû İshak Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004), 6: 240.

<sup>72</sup> Abdürrezzâk es-San'ânî, *Tefsîru Abdürrezzâk*, thk. Mahmud Muhammed Abduh, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1419), 2: 367.

<sup>73</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 375.

<sup>74</sup> Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, 1: 227.

<sup>75</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1: 121.

İbn Acîbe, "Her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi?" (el-Enbiyâ, 21/30) âyetinin tefsirinde suyun, canlıların oluş maddesinin büyük bir kısmını oluşturduğunu, suyun canlılar için hayati bir ihtiyaç olduğunu ifade eder. Sudan yaratılan canlılar arasında bitkilerin de sayılabileceğini ifade eden İbn Acîbe, meleklerin nurdan yaratılmaları sebebiyle bunlara dâhil edilemeyeceklerini de ekler.<sup>76</sup> İbn Acîbe, âyette kast edilenin gayb suyu olduğunu savunur. Nitekim bunun ilâhî bir aşk olduğunu ve onu taşımaya ehil olanların sadece ârifler olduğunu söyleyerek âyete işârî mâna verir.<sup>77</sup> İbn Acîbe'nin yer altı sularını ilim nehirleri, gayb suyu gibi kavramlarla ifade etmesi âyetlerin zâhirî mâna ile uyumlu yorumladığını göstermektedir. Gayb suyuna ehil olanların sadece ârifler olabileceğini söylemesi daha önce ifade ettiğimiz üzere işârî yorum yaparken mensubu olduğu fırkayı ön plana çıkarma düşüncesiyle hareket ettiğini akıllara getirmektedir.

### 2.3.2. Denizlerle İlgili Âyetler

Kur'ân, başta deniz ve göller olmak üzere birçok suyun farklı acılık ve tatlılıkta olduğunu haber verir. Bunların bir kısmının tatlı ve içilecek şekilde yaratıldığını, bir kısmının da tuzlu ve acı olduğunu, karışmamaları için aralarında manevi bir perde oluşturulduğunu şu âyetle bildirmektedir: "Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerininki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O'dur" (el-Furkan, 25/53). İbn Acîbe, birbirine yakın olan ve aynı cins maddeden oldukları halde bu iki suyun birinin tatlı, birinin acı olduğunu, birbirlerine karışmamaları için aralarına gizli bir engel konulduğunu, bunun da Allah'ın kudretinin delili olduğunu ifade eder.<sup>78</sup> İbn Acîbe, tatlı suyu şeriat, acı suyu ise hakikat denizi olarak tarif eder. Allah, şeriat ile hakikat denizini birbirine saldı. Şeriat denizinin tatlı olduğunu bunu herkesin rahatlıkla içebileceğini söyler. Hakikat denizinin suyu ise acı ve tuzludur. Bunu sadece nefsi manen öldürüp marifetle dirilen yiğit ve cesur kimselerin içebileceğini savunur. Ona göre şeriat denizi ile hakikat denizi arasındaki yegâne engel akıl nurudur. Akıl şeriat ve hakikat sınırlarını birbirinden ayırır ve daha sonra herkesin hakkını kendisine teslim eder.<sup>79</sup> Denizler ile ilgili âyetlere farklı işârî mânalar yükleyen İbn Acîbe, "Denizde bir sıkıntıya düştüğünüz zaman, Allah'tan başka yalvardıklarınız kaybolup gider fakat O, sizi karaya çıkararak kurtarınca yüz çevirirsiniz. Zaten insan pek nankördür." (el-İsrâ, 17/66) âyetinde geçen deniz kavramını; vahdet denizi, karayı; hakikat denizi, gemileri ise fikir gemileri

<sup>76</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 457.

<sup>77</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 458.

<sup>78</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 4: 109.

<sup>79</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 4: 109-110.

olarak yorumlamaktadır.<sup>80</sup> İbn Acîbe'nin tatlı suyu şeriat, acı suyu hakikat denizi olarak ifade etmesi burada zâhirî mâna ile batınî mânayı mezc ettiğini göstermektedir.

## 2.4. Biyosfer (canlı Küre)

Yeryüzünü canlılar için yaratan Allah, onu insan, hayvan ve bitkiler için yaşam alanı olarak dizayn etmiştir. İnsan, yeryüzünde üstün varlık olarak seçilmiş, hayvan ve bitki türleri ise onun hizmetine verilmiştir. Biyosferi (canlı küre) insan, hayvan ve bitkinin oluşturması her üç canlıyı ayrı işlemeyi elzem kılmıştır.

### 2.4.1. İnsanlarla İlgili Âyetler

İnsanı şerefli varlık olarak yaratan Allah, birçok âyette onu nasıl yarattığını şöyle haber verir: "O, sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratandır. (Sizin için) bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Anlayan bir toplum için âyetleri ayrıntılı bir şekilde açıkladık." (el-En'âm 6/98). Râzî, insanın yaratılışındaki birtakım hallerinin Allah'ın birliği hakkında delil olduğunu, dolayısıyla âyette geçen tek bir nefsin Âdem olduğu hakkında kesinlik ifade ettiğini söyler.<sup>81</sup> İbn Acîbe, öncelikle insanın babaların sulbünde veya yeryüzünde bir müddet var kılındığını ifade eder. Bundan yola çıkarak bazı ruhların fena makamına yerleştiğini, bunların da zahid olan ârifler olduğunu söyler. Bazı ruhların ise sıfatlarda fena makamına yerleştiğini bunların da gayba iman etmiş müminler olduğunu ifade eder.<sup>82</sup> Görüldüğü üzere İbn Acîbe, insanın yeryüzünde yerleşmesini ruhların yerleştiği makam olarak yorumlamaktadır. Yeryüzünü mamur etmek için insanı yaratan Allah, kendisine istediği işleri yapma ve hükümlerini uygulama gibi birtakım vazifeler vermiştir. Burada İbn Acîbe, insanı somut olarak tarif etmekten çok soyut şekilde tanımlamaktadır. Ona göre insanı ayakta tutan ruh, bütün kâinatı ayakta tutan ruhun bir parçasıdır. Ona Âdem denilir. İnsanlığın ilk babası zâhirde Hz. Âdem, bâtında ruhtur.<sup>83</sup> Coğrafi unsurların temeli olan insanın, yeryüzünün halifesi olması beraberinde başka unsurların yer almasını zorunlu kılmıştır. İnsanın hayatını idame edebilmesi için canlı kürede yer alan bir başka coğrafi unsur olan hayvan ve bitkilerle desteklenmiştir.

### 2.4.2. Hayvanlarla İlgili Âyetler

Yeryüzündeki bütün nimetler doğrudan veya dolaylı olarak insan için yaratılmıştır. Bütün canlılar ise insanın hizmetine sunulmuştur. İnsanın hizmetine sunulan varlıklardan biri de hayvanlardır. Yüce Allah, hayvanların yaratılış gayesini şu âyetle

<sup>80</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 214.

<sup>81</sup> Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 13: 80.

<sup>82</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 2: 148.

<sup>83</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 1: 93.

haber vermektedir: "Hayvanlardan yük taşıyanı ve tüyünden döşek yapılanları yaratan O'dur. Allah'ın size verdiği rızıktan yiyin, şeytanın ardına düşmeyin; şüphesiz o sizin için apaçık bir düşmandır" (el-En'âm, 6/142). Canlı kürede yer alan hayvanların vazifeleri bir nevi taksim edilmiştir. Bazı hayvanların gücünden istifade edildiği gibi bazılarının da tüyünden, etinden ve sütünden istifade edilmektedir.<sup>84</sup> İbn Acîbe'ye göre hayvanlardan bahseden bu âyet, âriflerin gözündeki manevi hallere işaret etmektedir. İbn Acîbe, yük taşımanın izzet ve kuvvete, serginin ise zillete işaret ettiğini söyler. İbn Acîbe, bu hallerin suflî ve ulvî olarak iki kısma ayrıldığını; süflînin kulluğa, ulvînin rububiyete ait olduğunu söyleyerek konuyu çok farklı değerlendirmektedir.<sup>85</sup>

Canlı kürede hayvanların, insanların faydası için yaratıldığını ifade eden bir başka âyet ise şöyledir: "Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı (şeyler) ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz" (en-Nahl,16/5). İnsanın rahat etmesi için bütün imkânlar kendisine verilmiş, şükretmesi tefekkür edip Allah'ın varlığını ve birliğini tasdik etmesi için kendisine deliller olarak sunulmuştur. Hayvanların yavru verip çoğalmaları, binek olarak kullanılmaları, üzerlerinde yük taşınması gibi birçok özellik insanın emrine verildiğinin göstergesidir. İbn Acîbe'ye göre insan eşyanın zâhîrî mânasına kanmamalıdır. Kişi mâna denizini müşahede etmelidir. İnsanın mâna denizini müşahede edebilmesi ise bir şeyhe bağlanmasıyla mümkündür.<sup>86</sup>

İbn Acîbe, canlı kürede yer alan hayvanları konu eden âyetler üzerinden yola çıkarak kişinin mâna denizini müşahede etmesi gerektiğini savunmuştur. Mâna denizinin keşfedilmesi mümin için ulvî bir makam olmakla beraber İbn Acîbe'nin bunu hayvanların konu edildiği bir âyetin yorumuna ilintilemesi ve mâna denizini keşfetmenin tarikat şeyhine bağlanarak gerçekleşebileceği şartına bağlanması ilginç işârî bir yorum olarak değerlendirilebilir.

Canlı kürede yer alan hayvanların konu edildiği ve İbn Acîbe'nin işârî yönden yorumladığı bir başka âyet ise şöyledir: "Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fişkı ile kan arasından (gelen), içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyorsunuz" (en-Nahl,16/5). Âyet, sütün yaratılış mucizesini ifade ederken Allah'ın sütü, kendisini saran işkembede bulunan fişkı ile kan arasında yarattığını buna rağmen sütün renginde kokusunda ve tadında bozulma olmadığını, bütün bunların Allah'ın varlığının delili olarak görülmesi gerektiğini ifade eder.<sup>87</sup>

<sup>84</sup> Kâsımî, Cemâleddin Muhammed b. Muhammed Saîd, *Mehâsinü't-Te'vil*, (Beirut: Darül-Kütubil-İlmiyye, 1418), 4: 508.

<sup>85</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 2: 179.

<sup>86</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahrü'l-medîd*, 3: 109.

<sup>87</sup> Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 3: 220.

İbn Acîbe'nin âyeti işârî yönden açıklamasına baktığımızda ise âyete farklı bir mâna yüklediğini görmekteyiz. Ona göre içenlerin boğazından rahatlıkla geçen hâlis süt, içkembedeki dışkı ile kan arasından ortaya çıktığı gibi iyi mezhep de kötü mezheplerin arasından sıyrılarak çıkmıştır. İbn Acîbe'nin ifadesine göre insanın yaptıklarından sorumlu olduğu görüşünü savunan Ehl-i sünnet mezhebi, cebriye ile kaderiyye mezhepleri arasından çıkmıştır. İbn Acîbe, bu görüşüyle Ehl-i sünnet mezhebini süte, cebriye ve kaderiyye mezheplerini de dışkı ile kana benzeterek ilginç bir o kadar da galiz bir benzetme yapmıştır.<sup>88</sup> Müellifin böyle bir benzetme yapması farklı görüşlere kapalı olduğu bu konuda taassuba kaçtığını göstermektedir.

### 2.4.3.Bitkilerle İlgili Âyetler

Biyosferi (canlı Küre) oluşturan coğrafi unsurlardan bir diğeri de bitkilerdir. İnsanı en güzel surette yaratan Allah, onun etrafında birtakım nimetleri de var etmiştir. Bu nimetlerden ziyadesiyle istifade eden insan, yeryüzünün en gelişmiş ve en kıymetli varlığıdır. Canlı kürede önemli bir yere sahip olan ve insanın istifadesine sunulan bitkiler, Kur'ân'ın özellik ve faydalarından bahsettiği coğrafi unsurlardır. Kur'ân'ın haber verdiği üzere bitkiler sadece canlı küreyi oluşturan unsurlar değil, aynı zamanda "*Allah'a secde eden canlılardır*" (Rahman, 55/6). İnsanların istifadesine sunulduğu haber verilen bitkiler ile ilgili âyetlerden biri meâlen şöyledir: "*Biz gökyüzünden su indirip orada her faydalı nebattan çift çift bitirdik.*" (Lokman 31/10). İbn Acîbe, âyetin zâhirî mânadan batını mânaya çevrildiğinde farklı bir mânanın çıkacağını söyler. Ona göre Allah, nefislerde bol düşünce ve vesveseleri yaymış, güzel olan her çeşitten hikmet ve kudret ilmini yeşertmiştir.<sup>89</sup> Böylece İbn Acîbe, canlı kürede yer alan çeşitli bitkileri insana verilen her çeşit hikmet ve kudret olarak açıklamaktadır. İbn Acîbe'nin âyete işârî yönden bu tarz bir mâna hamletmesi, zâhirî mânadan uzak ve çelişik bir mâna olarak görülmemektedir. İlmi çeşitliliğin bitki çeşitleriyle özdeşleştirilmesi kanaatimizce makul bir benzetme olarak görülebilir. İbn Acîbe'nin canlı kürede yer alan bitkileri yönden yorumlamalarına baktığımızda benzer kavramlarla ifade ettiğini görmüş oluruz. Örneğin: "*Orada gönül açan her türden (bitkiler) yetiştirdik.*" (Kâf, 50/7) âyetini değerlendirmesinde her türden yetiştirilen bitkileri hikmet ve şariat ilminden oluşan her türlü güzel meyve olarak yorumlamadığı ve bitkilerle ilgili yorumlarda farklı kavramları kullanmadığı görülmektedir.<sup>90</sup>

<sup>88</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 3: 141.

<sup>89</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 4: 364.

<sup>90</sup> İbn 'Acîbe, *el-Bahru'l-medîd*, 5: 443.

## Sonuç

İslâm tefsir geleneğinde âyetlere zâhirî anlam dışında batınî, içsel mânâ verilmesi işârî tefsir olarak adlandırılmış, belli şartların yerine getirilmesi halinde bu tarz mânaların hamledilmesi kabul görmüştür. Âyetlere yüklenen işârî anlamlandırmalar, tefsirin tedviniyle başlamış ve zamanla tefsirde bir yöntem haline gelmiştir. İşârî tefsirde esas olan müfessir tarafından verilen öznel mânaların şer'i hükümlere aykırılık teşil etmemesidir.

Çalışma konumuzu oluşturan İbn Acîbe'nin *el-Bahrü'l-medîd* adlı eseri, âyetleri önce zahirî sonra işârî yöntemle açıklayan bir tefsirdir. Tefsir, tasavvuf gibi alanlarda önemli eserler kaleme alan müellif, çok yönlü bir müfessir olarak bilinmektedir. İbn Acîbe'nin Kur'ân'da yer alan coğrafi unsurlarla ilgili âyetleri ilk önce rivâyet ve dirâyet tefsir yöntemiyle daha sonra el-işârat diyerek batınî yöntemle yorumlaması onu bu alanda farklı kılan husustur. İbn Acîbe'nin coğrafi unsurlarla ilgili âyetleri yorumlamadaki temel gayesi, bu âyetlerin Allah'ın varlığına ve birliğine delil olduklarını ispatlamaktır.

İbn Acîbe'nin coğrafi unsurlarla ilgili âyetlerin tamamına zâhirî mânâ vermesi, konularla ilgili birçok müfessirden nakiller getirmesi, mevcut tefsir geleneğinin izini takip ettiğini ve bu konuda hassas davrandığını ortaya koymaktadır. Coğrafi unsurlarla ilgili âyetlere verdiği işârî mânalar, her âyette farklı olup bir coğrafi unsur için birden çok işârî mânâ verdiği tespit edilen bir husustur.

İbn Acîbe'nin coğrafi unsurla ilgili bir kavrama birden çok işârî mânâ yüklemesi, bu konuda herhangi bir ölçüyü takip etmediğini ve tefsirini yazdığı anda aklına gelen mânâyı verdiğini göstermektedir. Coğrafi unsurlarla ilgili âyetlere verdiği işârî mânalarda, mensubu olduğu tasavvufi fırkanın etkisi altında kalarak birçok âyeti ârif, şeyh, veli, nefis, ruh gibi kavramlara hasr etmesi eleştirilebilir bir yön olarak görülebilir.

İbn Acîbe'nin her yönüyle zengin bir eseri kaleme aldığını, İslâmî ilimlerde sentezci bir yaklaşıma sahip, tasavvuf kültürüne hâkim bir şahsiyet olduğunu ve eserinden istifade etmenin yararlı olacağını söylemeyi bir vazife olarak görmekteyiz.

## Kaynakça

- Ahmed, b. Hanbel, Müsned, İstanbul: Çağrı yayınları, 1992.
- Akpınar, Ali. "İşârî Tefsir ve Kuşeyrî'nin Besmele Tefsiri". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 3/2002.
- Ateş, Süleyman. *İşârî Tefsir Okulu*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974.
- Ay, Mahmut Ay. *Ahmed b. Acîbe ve İşârî Tefsir Açısından "El-Bahrü'l-Medîd"*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.

- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd. *Tefsîru'l-Beğavî (Meâlimü't-Tenzîl)*. nşr. Hâlid Abdurrahmân el-Akk-Mervan Sevâr, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1995.
- Beyzâvî, Nâsîrüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed. thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlî, *Envârü't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. Beyrut: Daru İhyau turasi'l-Arabî, 1418.
- Demir, Şehmus. "Kur'an'ın Bilimsel Veriler Işığında Yorumlanmasına Eleştirel Bir Yaklaşım, Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar", İstanbul: İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Araştırması, 2010.
- Ebû İshak Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebî. *el-Keşf ve'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.
- Gördük, Yunus Emre. İşârî Tefsirin Mahiyeti, Meşruiyeti ve Bâtınî Yorumdan Farkı. *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*. 11/2011.
- Hâtimî, Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî. *Tefsîru'l-Kur'an*. thk. Mahmud Mahmud Ğuraf, Dimaşk: Matbaatu'n-nadr, 1439.
- İbn 'Acîbe, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mehdi el-Hasanî el-Fâsî. *el-Bahru'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*. thk. Ahmed Abdullah el-Kureşî Ruslân, Kâhire: y.y.,1997.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-'Azîm*. thk. Sâmi Muhammed b. Selâme, Beyrut: Dâru Taybe, 1999.
- İsfahânî, Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râgıp. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. Dimaşk: Dâru'ş-şâmiye, 1412.
- Karlı, İbrahim Hilmi. "Kur'an'ın Bilimsel Tefsiri Üzerine Bazı Mülahazalar". Ankara: *Diyanet İlmî Dergi*. 16/2010.
- Kâsımî, Cemâleddin Muhammed b. Muhammed Saîd. *Mehâsinü't-Te'vil*. Beyrut: Darül-Kütubil-İlmiyye, 1418.
- Kuşeyrî, Ebû'l-Kasım Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdilmelik. *Leâtü'ifü'l-işârât*. Mısır: Hey'etü'l-Mısıriyye, ts.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed. en-*Nüket ve'l-uyûn*. thk: İbn Abdilmaksûd b. Abdirrahîm, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Nesefî, Ebu'l-Berekat Abdillâh b. Ahmed b. Mahmud. *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*. Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut, 1998.
- Râzî, Fahrüddin. *Mefâtihu'l-Gayb*. Beyrut: Dâru İhyâ et-türasi'l Arabî, 1420.
- San'ânî, Abdürrezzâk. *Tefsîru Abdürrezzâk*. thk. Mahmud Muhammed Abduh, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419.
- Selvî, Dilaver. "Ahmed İbn Acîbe el-Haseni'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*, 10/2010.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr. *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut: Müessesetü'r- risâle, 2000.
- Tantâvî b. Cevherî el-Mısırî. *el-Cevâhir fî tefsîri'l-Kur'âni'l-kerîm*. Mısır: Daru Nahda, 1997.
- Uludağ, Süleyman. "İşârî Tefsir". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 23: 425. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yahyâ b. Sellâm. *Tefsîru Yahyâ b. Sellâm*. thk. Hind Şelbî, Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.
- Yıldırım, Ahmet. *Hadisleri Anlamada İşârî Yorum*. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/2, sayı: 13, s. 20.
- Yıldırım, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*. İzmir: Anadolu Yayınları, 1989.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer. *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakaiki't-Tenzîl ve Uyyûni'l-Ekavîl fî Vücûhi't-Te'vîl*. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-Arabî, 1408.
- Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa. *Tefsîru'l-münîr*. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1418.
- Zürkânî, Muhammed Abdu'l-Azîm. *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1996.



## STRUCTURED ABSTRACT

All the studies in the science of tafsir are for the correct understanding of the Quran. The correct understanding of the Quran will open the door to the solution of many problems that exist in Islamic society. The interpretation of the Quran by the sects among the Muslims differs. In the first period, the people of Sufism, like all sects, brought together their tafsir narrations suitable for their orders on the one hand, and on the other hand gave the verses the meaning of the verses in accordance with their current state. Thus, the first foundations of the ishari tafsir were laid. With the maturity of Sufism thought, it became popular to interpret the Quran with the signifying method and many works were written in this field. The ilamari interpretation is the interpretation of the Quran with some hidden meanings and signs, without departing from the apparent meaning opened to the sultan connoisseur, and it can be described as the inspiration and signs born to the heart of the Sufis, independent of the previous ideas, but according to the place in which it was found. Sufism has a special place and effect in the science of tafsir. Because tafsir is a kind of study, research and interpretation science that forms the basis of mysticism. The basic idea that makes the Ishari tafsir movement different is the thought that it would not be correct to limit the verses to the apparent meaning. Sufi knowledge; Although it is divided into two as vehbi and kesbî, Wahbî uses science / skill more. Merit, which is accepted as the highest level of knowledge in Sufi thought, can only be achieved through discovery and inspiration. According to them, the mystic reaches the level to obtain the holy remz and the meaning contained in the verses is taken into account. Considering that the Quran contains many meanings other than the apparent meaning, he tries to understand the intangible meaning. Thus, he expresses the information born to his heart with remz and signs. According to Sufis, those who are familiar with the Arabic language and rhetoric know the apparent meaning of the Quran, and the Islamic side is known by the ahl-i yakîn. However, the intangible meanings given to the verses by the people of Sufism are accepted by the scholars under certain conditions. The intangible meaning does not contradict the apparent meaning, there is no other apparent meaning that prevents the intangible meaning, there is no mental and religious obstacle to the intangible meaning, and it is not advocated that there is no other meaning other than the intangible meaning. In the ishari commentaries, giving the meaning of the verses other than the apparent meaning is applied as a method of tafsir, and this method is followed in most of the mystical tafsirs. Although the Sufis attributing the unambiguous meaning to the verse without showing any evidence brings along many criticisms, many commentators who wrote their interpretation

using the ishari method could not be exempt from attributing the meaning to the verses. Ibn Ajiba made use of the batinî method in the interpretation of the verses related to geographical elements as well as in many issues, and he gave different meanings to the verses by going beyond the tradition of narration and dirâyet commentary. This aspect of him attracted our attention, which method he followed in this regard and what kind of meanings he gave to the verses regarding geographical elements. Ahmed Ibn Aciba al-Hasani, whose many scientific aspects are unknown due to his coming to the fore with his Sufi personality, is a person who has specialized in many fields such as tafsir, hadith, tanat and lugat. Many studies have been carried out on the works of the author who succeeded in using the direction of tafsir with intangible meaning. In the work titled "al-Baḥrû'l-medîd fî exegesis-al-Ḳur'âni'l-mecîd", known as tafsir, whose interpretations of Zahîrî and batinî are cemen, the author first focused on the apparent meaning of the verses. After giving the apparent meanings, he tried to evaluate the related verse in terms of intangible by saying "al-ishârât". The author's prioritizing the apparent meaning while interpreting the verses made it attractive to investigate his work after he tried to extract the intangible meanings he defined as al-ishârât from the verse. The interpretation of the verses related to the geographical elements by the commentator makes the subject meaningful in a commentary based on the Batinî meaning.

In his work titled "al-Baḥrû'l-medîd fî tefsîri'l-Ḳur'âni'l-mecîd" by Ibn Acîbe, the signifying meanings he attributed to the verses related to geographical elements and his approach to these verses, is the main goal of our study whether it takes into account the intangible meaning or not.